

I hjärtat av Gamla Enskede

Under några månader våren och hösten 1975 (22 mars—25 maj, 2—28 september) hade invånarna i Gamla Enskede möjlighet att förgylla kvälls- och söndagspromenaderna med ett besök på Ängsvägen 17—19. Mitt i området i en sk dubbelvilla, byggd för två familjer, pågick en utställning om traktens hus och hur dessa lämpligen bör underhållas. Utställningen var anordnad av Stockholms stadsmuseum i samarbete med Statens institut för byggnadsforskning.

Förberedelserna för utställningen började redan våren 1974 då museet gjorde en byggnadshistorisk inventering och samtidigt en etnologisk undersökning i området. Under det fortsatta arbetet planerades utställningen i första hand för befolkningen i Enskede men var även tänkt att ha ett mera allmängiltigt intresse för storstockholmaren som vill lära känna sin stad. Diskussionen kring ombyggnadsfrågor vände sig till alla nyttjare av äldre villabebyggelse.

Att utställningen skulle visas ute i Enskede var en självklarhet. Den något ovanliga lokalen var mera en lycklig omständighet. Stockholms kommun äger och Familjebostäder förvaltar ett antal dubbelvillor i Enskede. Villan på Ängsvägen, som stått tom sedan nyåret, kunde hyras på förmånliga villkor för att användas som utställningshus. Plötsligt gavs helt nya möjligheter att med huset som exempel visa på det kulturhistoriska värde och de hantverksmässiga kvaliteter som finns i den äldre villabebyggelsen.

Utställningshuset är ett i raden av likadana typhus, alla uppförda omkring 1910. De ligger samlade utmed Ängsvägen, Krovvägen, Lilla Gränd och Skogsvägen och bildar väl sammanhållna gatumiljöer. Till detta bidrar fortfarande i viss mån enhetliga staket och grindar samt fullvuxna träd i gatulinjen.

Huset har i stort sett kvar sin ursprungliga exteriör med kalkputsad fasad i sprit- och slätputs, tegeltak, spröjsade fönster och övriga snickeridetalljer. Även interiören bevarar det mesta av snickerier och inredning från byggnadstiden som fyllningsdörrar, dörrfoder, skafferi och köksskänk samt kakelugnar. Inte minst värdefullt var att kunna ge besökaren den rumsliga upplevelsen och sambandet mellan de olika utrymmena.

Kontakter från stadsmuseet med en forskningsgrupp för ombyggnadsfrågor på Statens institut för byggnadsforskning resulterade i ett samarbete. Utställningen kom därigenom att innehålla två bitar som placerades i var sin halva av huset. Stadsmuseets del visade hur området planerades och byggdes ut till ett

*Ritning till enfamiljs dubbelhus 1909.
Arkitekt troligen R Arborelius.*

egnehemsområde omkring 1910, vilka typer av bebyggelse som finns inom området och vilka värden som ligger i själva stadsplanens utformning, hur bebyggelsen håller på att förändras genom de ombyggnader som sker och vad man speciellt bör tänka på innan man gör en ombyggnad. I ett tidstypiskt inrett rum kunde besökaren med hjälp av äldre fotografier stifta bekantskap med invånarna i det unga Enskede. Här fanns även möjlighet att i lugn och ro studera litteratur kring bl a byggnadsvårdsfrågor.

I andra halvan av huset visade byggnadsforskningsinstitutet på förändringen i stadsplan, trafik, handel och service. Här gavs även byggnadstekniska och arkitektoniska synpunkter på mark och grundläggningsförhållanden. Ett konkret förslag för just utställningshuset visade ett tänkbart tillvägagångssätt vid

Rum i utställningen med inredning från sekelskiftet Foto Stockholms stadsmuseum, Göran H Fredriksson 1975

renovering — alltifrån diskussioner om lån till val av tapet. Från källaren till vinden kunde besökaren hitta detaljproblem med förslag till lösningar.

Information och programverksamhet

Informationen om utställningen präglades av en lokal satsning med bland annat en intensiv affischering. Redan arbetet med huset, speciellt det utvändiga som målning av snickerier och grindar, gav kontakter med grannar och väckte de förbipasserandes nyfikenhet. Ryktet om utställningen spreds som en löpeld bland villorna.

Dagarna före vernissagen fick alla hushåll i området ett firsidigt informationsblad om utställningen och om arrangemang i samband med denna. Bladet

*Utställningshuset vid Ängsvägen 17—
19 förmedlar fortfarande sekelskiftets
villaarkitektur.
Foto Stockholms stadsmuseum,
Göran H Fredriksson 1974*

spreds också genom frivilliga insatser till alla medlemmar i trädgårdsstadsföreningarna på Enskedefältet, i Skarpnäck och Tallkrogen och dessa föreningars gemensamma tidskrift gav utställningen stort utrymme. I Brännkyrka Hembygdsförenings medlemsblad publicerade stadsmuseet lagom till utställningen en artikel om "Vardagsliv i Enskede på 1910—30-talen". Enskede församling gjorde påminnelse både i månadsbladet och i samband med gudstjänster om den serie föredrag om Enskedes planering och utbyggnad samt om den diskussion kring ombyggnadsfrågor som hölls i församlingshuset. Serien som arrangerats av stadsmuseet i samarbete med Årsta kulturkommitté uppskattades av de boende i området. Detta gällde även stadsvandringarna i Gamla Enskede med ciceron från stadsmuseet. Under fyra lördagseftermiddagar ställde sakkunnig personal från stadsmuseet, byggforskningsinstitutet och stadsbyggnadskontoret upp för att diskutera med besökarna kring problem som behandlades i utställningen.

För eleverna på mellan- och högstadiet utarbetades ett skolpaket. Materialet introducerades för lärarna i samband med en lärardag som avslutades med visning av utställningen. Skolpaketet bestod av tre moment där eleverna tillsammans med läraren började med att titta på en serie diabilder från området förr och nu. Detta gav många igenkännandets glädjetrynningar och diskussioner om huruvida våra dagars Enskede är bättre än gångna tiders. Därefter besöktes utställningen där eleverna på ett frågeformulär svarade på ett tiotal frågor i anslutning till bilderna. Intresset förhöjdes av att eleverna bor inom utställningsområdet och i många fall kunde finna sina egna hem på bilderna. Som avslutning gjordes en exkursion i området efter karta med 14 stationer inritade. Här kunde eleverna på egen hand med hjälp av kommentarerna i exkursionsbladet upptäcka det speciella i stadsplanen och se skillnaden mellan olika fasadmaterial och snickeridetaljer på villorna.

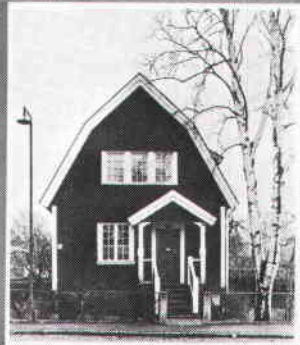
Publikreaktioner

Dagboken från utställningen visar att omkring 3 000 personer såg utställningen under vårperioden. Flertalet av besökarna var människor med anknytning till området. En stor del bor i Gamla Enskede medan andra var födda i området eller hade bott här en del av sitt liv. Många kunde, med bilderna som stöd för minnet, berätta för vänner eller barn och barnbarn om hur det var förr i Enskede. Ibland kunde vaktpersonalen med hjälp av bandspelare fånga upp de ivrigaste berättarna.

Publikreaktionerna avspeglar sig delvis i människornas aktiva deltagande, intresset för programmen i samband med utställningen, gamla fotografier som lämnats in, personer som uppgivit namn och telefon och gärna berättar om gamla Enskede. Andra tecken på att de boende i området tagit intryck av ut-

Utställningsaffisch med välbevarad villa vid Kälvägen. Stockholms stadsmuseum, 1975

GAMLA ENSKEDE

LÄT HUSEN LEVA

UTSTÄLLNING I
GAMLA ENSKEDE
ÅNGSVÄGEN 17-19
22 MARS - 25 MAJ
TISD - TORSD 17-20, LÖRD - SÖND 11-16
STOCKHOLMS STADSMUSEUM I SAMARBETE MED STATENS INSTITUT
FÖR BYGGNADSFORSKNING

Den äldsta utbyggnaden av Gamla Enskede har en hjärtformad plan omringad av bredare gator. Nynäsvägen och Sockenvägen skiljer området från senare bebyggelse.
Stockholms stadsmuseum, Flygfoto O Bladh 1937.

ställningen är telefonförfrågningar till stadsmuseet och byggforskningsinstitutet om egna ombyggnadsproblem eller påpekanden om grannar som renoverar sitt hus på "fel" sätt.

Elever vid Konstfackskolan som studerar äldre bostäder inspirerades att välja exempel i Enskede. Under ett år har de gjort ingående studier av den yttre och inre miljön i direkt samarbete med de boende i husen. Ett tiotal grupper, bestå-

ende av föreningar, kurser eller anställda inom Stockholms kommun, besökte utställningen ibland kombinerat med visning och rundvandring i området.

Under september var utställningen åter öppen och fungerade då som fältutställning till "Låt husen leva" — en utställning om byggnader och byggnadsvård på kulturhuset i Stockholm. Där visades Gamla Enskede som exempel på stadsmuseets verksamhet i förortererna med hänvisning till utställningen på Ångsvägen 17—19. Någon lokal informationsatsning gjordes inte inför höstperioden. De flesta besökarna kom troligen från annat håll än området närmast Enskede även om några enskedebor passade på att se om utställningen.

De som missat utställningen under våren och hösten fick en ny chans vid nyåret när delar av utställningen presenterades på stadsmuseet. Byggforskningsinstitutets material hade omarbetats inför ett Nordiskt byggforskningsmöte i Oslo och presenterades på åtta affischer som även kunde köpas i form av ett häfte.

Eleverna vid Konstfackskolan bidrog med konstruktionsmodell av en småstuga samt vackert akvarellerade trädgårdsritningar — ett resultat från höstens arbete i Enskede.

Utställningen har inspirerat till ökat intresse för bebyggelsen i Gamla Enskede. Kännedom om stadsplanens särart, de olika typhusen och själva gatubildens framväxt har skapat större förståelse för de enskilda husens bevarande.

Utställningen och de olika arrangemangen har givit möjlighet till direkt kontakt med befolkningen i Enskede. Denna dialog mellan besökare/husägare och byggnadsvårdande institutioner är speciellt viktig nu när byggnadsindustrin slår hårt med löften om underhållsfria material.

Stadsmuseet ser därför som en viktig uppgift att kunna fortsätta inventering- en av äldre stadsdelar och följa upp med utställningsverksamhet i förortererna.

Karin Pehrsson, uppvuxen i Gamla Enskede, studerar skärmen om Enskedes utbyggnad. Foto förf 1975.

